

ZAMEK KRÓLEWSKI
W WARSZAWIE - MUZEUM
REZYDENCJA KRÓLÓW I RZECZYPOSPOLITEJ

El Greco

Domenikos Theotokopulos, znany potem jako El Greco, jeden z najbardziej oryginalnych artystów europejskich przełomu XVI i XVII wieku, urodził się w 1541 w Kandii na Krecie, zmarł w 1614 w Toledo, w Hiszpanii. Twórczością malarską zajął się jako młody człowiek, ucząc się malarstwa u mnichów prawosławnych. Do dzisiaj zachowało się na Krecie kilka ikon namalowanych przez El Greca. Jedna z nich, przedstawiająca Zaśnięcie Matki Boskiej, jest otaczana kultem w katedrze w Syros.

W roku 1567 El Greco przybył do Wenecji i wstąpił do pracowni Tycjana (Tiziano Vecellio). Podczas pobytu w mieście poznał też twórczość innych wybitnych twórców weneckich: Paola Veronesa, Jacopa Tintoretta, malarzy z rodziny Bassanów. Odtąd ich prace będą stanowiły ważne źródło inspiracji dla jego własnych kompozycji.

W 1570 roku malarz przyjechał do Rzymu, gdzie miał możliwość studiowania m.in. prac Michała Anioła. Również one wywarły znaczący wpływ na jego realizacje.

W 1576 El Greco przybył do Hiszpanii i osiedlił się w Toledo – mieście pełniącym wyjątkowo ważną rolę w życiu Kościoła katolickiego, będącym siedzibą prymasa Hiszpanii. W Toledo pozostał do końca życia. Niemal od początku maluje tutaj obrazy religijne, przeważnie o wielkich formatach, przeznaczone dla miejscowych kościołów. Jako pierwsze powstały wyobrażenia Trójcy Świętej i Wniebowzięcia NMP – dla kościoła San Domingo el Antiguo, a w dalszej kolejności *Obnażenie z szat* zawieszony w zakrystii katedry w Toledo. Na zlecenie króla Filipa II wykonał El Greco dwa płótna: *Adoracja Imienia Jezus* oraz *Męczeństwo świętego Maurycego*, przeznaczone dla bazyliki w Eskurialu. Tematyka większości kompozycji religijnych El Greca odzwierciedla naukę Kościoła katolickiego sformułowaną podczas Soboru Trydenckiego (1545-1563). Reprezentowane są w nich główne dogmaty wiary, bardzo często artysta powraca do przedstawień o tematyce maryjnej. Obok nich w dorobku El Greca obecne są liczne wyobrażenia innych świętych: Marii Magdaleny, Hieronima, Piotra oraz Franciszka z Asyżu, przedstawianych zazwyczaj w momencie żarliwej modlitwy lub pokuty za grzechy, z symbolami kruchości życia (np. z czaszką). Święci mieli być dla wiernych wzorami do naśladowania i inspiracją do refleksji nad marnością ziemskiej egzystencji. Wizerunki takie cieszyły się wielkim zainteresowaniem, wobec czego kompozycje El Greca były powtarzane w wielu replikach warsztatowych, kopiach i dziełach naśladowców. Treści zgodne z nauką potrydencką widoczne są również w jednej z najwspanialszych i największych kompozycji El Greca *Pogrzebie hrabiego Orgaza* (1586-1588; kościół San Tomé w Toledo), która przypomina postać pobożnego szlachcica Don Gonzalo Ruíza, żyjącego na przełomie XIII i XIV wieku.

El Greco był również zdolnym portrecistą – autorem m.in. wizerunków kardynała Niño da Guevary, Hortensia Félix de Paravicinio, a także Jorge Manuela, syna malarza. Nie można nie przypomnieć o posiadających niepowtarzalny klimat

widokach Toledo. Na najśłynniejszym z nich (w Metropolitan Muzeum w Nowym Jorku) widzimy miasto oświetlone ostrymi promieniami słońca, przed burzą, położone na wzgórzu, u stóp którego płynie Tag – rzeka, którą El Greco podziwiał z okien swojego domu.

Jeżeli mowa o stylu, to już we wczesnych kompozycjach El Greca, powstałych we Włoszech, pojawiają się cechy, które potem staną się tak bardzo charakterystyczne dla jego twórczości: barwy stają się jasne i intensywne, a kompozycje gęsto wypełnione postaciami o nienaturalnych, wydłużonych proporcjach. Styl artysty staje się najbardziej wyrazisty i wyrafinowany około roku 1600. W tym czasie, a także w latach następnych powstały m.in. obrazy dla kościoła szpitala w Illescas (m.in. *Zwiastowanie*, *Boże Narodzenie*, *Koronacja Madonny*), dla kościoła św. Wincentego w Toledo (*Matka Boska Niepokalanie Poczęta*, *Nawiedzenie*) oraz Laokoon (National Gallery w Waszyngtonie), obraz inspirowany kulturą antyczną, którego dokładne przesłanie jest do dzisiaj zagadką dla badaczy.